

TIPARUL SIGILAR AL BRESLEI FIERARILOR, ROTARILOR, FIERARILOR DE CUIE, FRÂNGHIERILOR, CURELARILOR, ȘELARILOR, DOGARILOR, BRUTARILOR ȘI SĂPUNARILOR DIN JIMBOLIA (1824)

Augustin MUREȘAN*

THE 1824 SEAL PATTERN OF THE UNITED GUILD OF BLACKSMITHS, WHEELWRIGHTS, IRON NAILS MANUFACTURERS, ROPE MAKERS, BELT MANUFACTURERS, SADDLERS, COOPERS, BAKERS AND SOAP MANUFACTURERS IN JIMBOLIA

Abstract

The author presents a seal belonging to the United Guild of Jimbolia, dating from 1824. This seal is included in the category of heraldic seals. On the emblem, there are representations of the craftsmen who joined this professional association: blacksmiths, wheelwrights, iron nail manufacturers, rope makers, belt manufacturers, saddlers, coopers, bakers and soap manufacturers.

Key words: Banat, Guilds, 19th century, sigilography, guilds seals

În prima jumătate a secolului al XIX-lea în unele localități din Banat s-au organizat diferite bresle¹. Existența unor astfel de asociații profesionale în Jimbolia este atestată documentar din anul 1823, când meșteșugarii s-au organizat în 4 bresle²: 1. Breasla pantofarilor, pălărierilor, tăbăcarilor, vopsitorilor, turtelarilor, sitarilor și măcelarilor; 2. Breasla zidarilor, dulgherilor, lăcătușilor, geamgiilor, armurierilor, strungarilor, tinichigiilor, morarilor și argintarilor; 3. Breasla fierarilor, rotarilor, fierarilor de cuie, frânghierilor, curelarilor, șelarilor, dogarilor, brutarilor și săpunarilor; 4. Breasla croitorilor, cizmarilor,

* Complexul Muzeal Arad; E-mail: augmuresan@gmail.com

¹ În legătură cu breslele organizate în Banat, vezi: Miletz János, *A temeszvári céhek*, în "Történeti és Régészeti a Délmagyarország Történeti és Régészeti Museum Társulat", Timișoara, 1875; Szádeczky Lajos, *A czéhek történetéről Magyarországon*, Budapest, 1889, p. 99, în "Értekezések a történelmi tudományok köréből", Budapest, 1890, p. 99; Borovszky Samu, *Temes vármegye*, Budapest, f. a., pp. 266-267; Szádeczky Lajos, *Iparfejlődés és a czéhek története Magyarországon, okirattárral (1307-1848)*, II, Budapest, 1913, p. 279; Milleker Felix, *Geschichte des Gewerbe in Banat 1716-1919*, Wien, 1940; Eperjessy Géza, *Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon (1686-1848)*, Acad. Kiadó, Budapest, 1967, pp. 253-254; Gertrude Bartos, *Din viața meseriașilor timișoreni (1716-1779)*, în "Studii și articole de istorie", 1961, pp. 101-119; Géza Kovách, *Răspândirea breslelor rurale în partea de vest a României în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*, în "Ialomița materiale de istorie agrară a României", Slobozia, 1983, pp. 526-528; Gabriela Trostovszky, *Céhíratok a Magyar Országos Levéltárban*. I. Kötet, Budapest, 1996; Géza Kovách, *A bányás demográfiai és gazdasági fejlődése (1716-1848)*, Szeged, 1998, p. 262; Lajos Kakucs, *Breslele, manufacturile și dezvoltarea industrială a Banatului între anii 1717-1918*, Editura Mirton, Timișoara 2008.

² Despre breslele organizate în 1823, în Jimbolia, vezi Szádeczky Lajos, *A czéhek történetéről...*, p. 139; Borovszky Samu, *Temes vármegye*, Budapest, f. a., pp. 266-267; Szádeczky Lajos, *Iparfejlődés és a czéhek...*, pp. 253-254; Eperjessy Géza, *op. cit.*, pp. 253-254; Géza Kovách, *Răspândirea breslelor rurale...*, p. 528; idem, *A bányás demográfiai...*, p. 265; Lajos Kakucs, *op. cit.*, pp. 304-306; Anton Peter Petri, *Heimatbuch des Heidenstädtchens Hatzfeld im Banat*, Hatzfeld 1991.

cojocarilor, mănușarilor, pieptănarilor, compactorilor, țesătorilor și năsturarilor. În 1843 în localitate se organizează și breasla negustorilor³.

Actele emise de aceste bresle, ca și în cazul altor asociații profesionale de acest fel, erau întărite cu sigilii⁴, lucru care presupunea utilizarea unui tipar sigilar⁵ sau mai multe⁶. Privilegiul Breslei comune a fierarilor, rotarilor, fierarilor de cuie, frânghierilor, curelarilor, șelarilor, dogarilor, brutarilor și săpunarilor din Jimbolia se păstrează la Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta⁷. De la această breaslă formată în 1823 s-a păstrat un tipar sigilar din 1824⁸. În rândurile de mai jos ne propunem să prezentăm amănunțit acest interesant tipar sigilar. Având în vedere faptul că, în câmpul sigilar se află un scut el se include în categoria sigiliilor de breaslă de tip heraldic⁹.

Tiparul sigilar la care ne referim este confecționat din alamă. Rondela sigilară are o formă oval-verticală (32 x 33 mm), lucrată în incizie pentru sigilarea cu ceară. Înălțimea totală a piesei sigilare (rondela sigilară împreună cu mânerul) este de 65 mm. În câmpul sigilar al rondelii sigilare s-a gravat o compoziție menită a individualiza posesorul. În emblemă (Fig. 1) scut dreptunghiular, partajat în 9 cartiere¹⁰. În cele 9 cartiere ale scutului s-au inclus figuri heraldice reprezentând meseriile reunite în breaslă. Cele 9 cartiere au fost încărcate cu următoarele mobile heraldice¹¹:

În partea superioară, în primul cartier, o potcoavă, care îi desemnează pe fierarii-potcovari; în cartierul al doilea, o roată de căruță, amintindu-i pe rotari; în cartierul al treilea, două rășchitoare încrucișate și un pieptene de scărmanat cânepa, suprapuse de un element în formă de inimă, simboluri care vorbesc de activitatea frânghierilor.

În partea centrală, în cartierul patru, un butoi care îi reprezintă pe dogari; în cartierul cinci, o șa de călărie, așezată spre dreapta, simbol al șelarilor; în cartierul șase, un produs finit probabil căpăstru, cu hățurile adiacente, elemente ce-i desemnează pe curelari.

În partea inferioară, și în ultimul rând de compartimente, în cartierul al șaptelea, însemne ale fierarilor de cuie sau pintene; în cartierul al optulea, o unealtă de săpunărit, cu referire la săpunari; în ultimul cartier (al nouălea), un covrig, simbolizându-i pe brutari. Scutul

³ Eperjessy Géza, *op. cit.*, p. 254; Géza Kovách, *Răspândirea breslelor rurale...*, p. 526; Lajos Kakucs, *op. cit.*, p. 304.

⁴ În conformitate cu normele științei sigilografice prin *sigiliu* sau *pecete*, se definește urmele rămase pe suportul actelor prin aplicarea tiparului sigilar introdus într-o substanță de sigilat (ceară, chinovar, soluție de aur, fum, tuș etc), vezi *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 213.

⁵ Prin *tipar sigilar* sau *matrice sigilară* se denumește obiectul confecționat dintr-un material dur (fier, oțel, alamă, bronz, argint, sau diferite pietre pretioase etc), având gravată pe suprafața sa în negativ, o reprezentare menită a individualiza posesorul, exprimând atributele sale în viața socială, vezi *idem*, p. 163.

⁶ Unele bresle foloseau spre exemplu două tipare sigilare, vezi Augustin Mureșan, Livia Grozi, *Două tipare sigilare aparținând breslei olarilor din Lipova*, în "Revista Muzeelor și Monumentelor, Seria Muzeu", Anul XXVI, nr. 3, 1989, pp. 39-42; Augustin Mureșan, *Două tipare sigilare ale breslei croitorilor din Oradea*, în "Analele Universității din Oradea", Istorie-arheologie, tom X, 2000, pp. 61-64; *idem*, *Două sigilii ale breslei croitorilor de sumane din Timișoara*, în "Analele Banatului", Serie Nouă, Arheologie-Istorie, XIV, 2, 2006, pp. 183-187.

⁷ Vezi *A magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának catsztere*, II, Budapest, 1976, p. 325.

⁸ Tiparul sigilar se păstrează în colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului Timișoara, nr. inv. 10498. Acest tipar sigilar a fost reproduș în cataloagele cercetătoarei Maria Vertan, vezi Maria Vertan, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Catalog, Edit. Mirton, Timișoara, 2007, p. 16, fig. 14 (p. 60); *idem*, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului*, Catalog, Ediția a II-a adăugită, Edit. Marineasa, Timișoara 2008, p. 17, fig. 14. Autoarea prezintă dimensiunile matricei sigilare (H: 65 mm și d. 32 x 33 mm) dar nu descrie emblema sigilară. Cercetătorul Lajos Kakucs indică forma rondelii sigilare (ovală), dimensiunile rondelii sigilare (6,8 x 3,4 mm) și menționează cele 9 însemne ale meseriilor incluse în scutul heraldic, fără a le descrie, vezi Lajos Kakucs, *op. cit.*, p. 307.

⁹ Din punct de vedere al reprezentării din emblemă, sigiliile de bresle și corporații, în general de instituții economice au fost împărțite de către cercetătoarea Maria Dogaru, în două categorii: 1. sigilii cu reprezentări simbolice și 2. Sigilii de tip heraldic, vezi Maria Dogaru, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 179.

¹⁰ În funcție de liniile trasate scutul a fost împărțit în nouă partițiuni prin trasarea a două linii verticale și a două linii orizontale, vezi Maria Dogaru, *Din heraldica României, Album*, Edit. JIF, București, 1994, p. 25, fig. 2/M. Un sigiliu având scutul heraldic partajat ca și al acestui tipar sigilar este sigiliul breslei unite a zidarilor, pietrarilor, dulgherilor, tâmplarilor, lăcătușilor, sticlarilor, strungarilor în lemn, ceasornicarilor și aurarilor și argintarilor din Lipova (1821), vezi Augustin Mureșan, *Sigilii de bresle din Vestul și Nord-Vestul României (secolele XVI-XIX)*, Edit. Mega, 2006, pp. 182-183, fig. 47.

¹¹ Pentru termenul mobilă heraldică, element utilizat la alcătuirea stemelor, vezi Marcel Sturdza-Săucești, *Heraldica*, Tratat tehnic, Edit. Științifică, București, 1974, pp. 70-81; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 168; Maria Dogaru, *Din heraldica României*, Edit. JIF, 1994, pp. 23-25.

este timbrat de acvila bicefală imperială austriacă (ce poartă pe piept un scut), încoronată și susținută de doi lei rampanți care stau fiecare pe un postament. Legenda s-a scris cu litere majuscule în limba germană: K. K. PRI: VEREINIGTE: ZUNFTE: 1824¹². Textul legendei ne dă știri în legătură cu: 1. *Tipul breslei*: a. *breslă unită*, formată din mai multe ramuri meșteșugărești (meserii sau branșe) din localitate. 2. *Privilegiile obținute*: a. *breslă privilegiată* (în textul legendei apare numai denumirea generală). b. *breslă cezaro-crăiască* (în conținutul legendei aceste privilegii sunt menționate în mod expres). La marginea spațiului sigilar cerc ovoidal perlat.

Fig. 1. Tiparul sigilar al Breslei Unite din Jimbolia (1824)

Modul în care s-a gravat suprafața rondelului sigilar, ne arată grija pentru respectarea raportului dintre diferitele elemente cuprinse în scutul heraldic, proporționalitatea dintre figurile heraldice reprezentate, dovedesc străduința meșterului pecetar-gravor anonim, de a realiza o execuție artistică.

Pentru a se evoca simbolic diferitele meșteșuguri reunite în breslă în unele cazuri s-au utilizat însemne înfățișând: a. *unelte specifice* (frânghierii, săpunarii); b. *produse finite ale activității* (fierari-potcovari, fierarii de cuie sau pintene, rotarii, dogarii, șelarii, curelarii, brutarii). În alte cazuri activitatea specifică a meșteșugarilor a fost reprezentată prin compoziții mixte, precum *unelte și produse finite* (fierarii de cuie și probabil frânghierii ș.a.).

În cartierele din scut s-au reprezentat *meșteșuguri legate de gospodăriile țărănești* (fierari de cuie, potcovari, rotari, dogari, șelari, curelari, frânghieri ș.a.) *meșteșuguri legate de îmbrăcăminte* (săpunari) și *meșteșuguri legate de alimente* (brutarii)¹³.

După cum s-a apreciat, reprezentările de pe sigiliile de breslă simbolizează prin uneltele și produsele cele mai caracteristice, organizația meșteșugarilor aparținând aceleiași branșe, a breslei¹⁴. Studiarea reprezentărilor de unelte și de produse meșteșugărești din imaginile acestor sigilii prezintă o însemnătate deosebită pentru istoria tehnicii, pentru cunoașterea evoluției uneltelor¹⁵.

Studiul din punct de vedere al structurii meseriilor reprezentate simbolic, acest tipar sigilar de tip heraldic descris și analizat mai sus, evidențiază laturile activității economice și nivelul tehnicii existent în cadrul acestei asociații profesionale din Jimbolia, la acea dată. În legătură cu locul de confecționare a tiparului sigilar al acestei bresle, opinăm că el este opera unui meșter pecetar local care a lucrat la cererea conducerii breslei.

¹² Textul legendei tiparului sigilar nu conține numele localității în care își desfășura activitatea această breslă. Pentru a fi sigur, localitatea am identificat-o pe baza emblemei din câmpul sigilar ținând cont de două elemente: a. faptul că pe scutul din câmpul sigilar s-au gravat însemnele a 9 meserii reunite în breslă în 1823: fierari, rotari, fierari de cuie, frânghieri, curelari, șelari, dogari, brutari și săpunari; b. Un Privilegiu al Breslei comune acordat meșterilor din Jimbolia în 1823 se referă la aceleași meserii.

¹³ Pentru această clasificare a meseriilor vezi: Géza Kovách, *Răspândirea breslelor rurale...*, pp. 533-534.

¹⁴ Magdalena Bunta, *Sigiliile de breslă din colecția Muzeului de Istorie din Cluj*, în "Acta Musei Napocensis", III, 1966, p. 225.

¹⁵ *Ibidem*, p. 224.